

IZ GERONTOLOŠKE LITERATURE

Clancy, L. R., Fisher, G. G., Daigle, K. L., Henle, C. A., McCarthy, J., Fruhauf, C. A. (2020). *Eldercare and Work Among Informal Caregivers: A Multidisciplinary Review and Recommendations for Future Research*. *Journal of Business and Psychology*, 35, 9-27.

NEFORMALNI OSKRBOVALCI IN NJIHOVA ZAPOSLENOST – MULTIDISCIPLINARNI PREGLED PODROČJA IN PRIPOROČILA ZA NADALJNJE RAZISKOVANJE

Raziskave o vplivu oskrbovanja starejših na plačano delo zaposlenih neformalnih oskrbovalcev so v zadnjih letih postale izjemno priljubljene, vendar je večina usmerjena le na nekatere ozke vidike usklajevanja dela z oskrbo starejših ali pa so metodološko šibke.

Članek, ki ga prikazujemo, opisuje konceptualni model, ki so ga avtorji razvili z namenom, da bi zbrali in integrirali znanje o vplivu oskrbe starejših na plačano delo. S tem so želeli olajšati nadaljnje raziskovanje tega področja, predstaviti drugim raziskovalcem multidisciplinarni pogled in jih spodbudili k bolj celostnem raziskovanju področja. Omenjeni model vključuje raziskave in spoznanja o vplivu oskrbe starejših na plačano delo in *vice versa* iz različnih področjih – demografije, gerontologije, ekonomije, psihologije in sociologije. Teoretski okvir so oblikovali na podlagi teorije vlog, teorije družbenih vlog, modela delovnih zahtev in resursov in ekološke teorije razvoja.

Teorija vlog izpostavlja, da morajo posamezniki, ki poleg poklicne vloge,

prevzamejo tudi vlogo oskrbovalca, uskladiti zahteve nove vloge z že obstoječimi vlogami, kar pogosto ni enostavno. Usklajevanje dela in družinskega življenja oz. oskrbovanja pri zaposlenih oskrbovalcih pogosto vzbudi konflikt med službenim in družinskim življenjem.

V okviru *teorije družbenih vlog* raziskovalci trdijo, da družbene skupine oblikujejo vedenja in prepričanja povezana z družbenimi vlogami moških in ženk, predvsem v delovnih okoljih, ter da se še vedno od moških pričakuje, da nastopajo v vlogi preskrbovalcev, ženske pa v vlogi oskrbovalk. Dejstvo, da tradicionalni vzorci delitve vlog po spolih v postmoderni družbi še niso popolnoma izginili, se kaže tudi v tem, da se ženske (predvsem žene/partnerke, hčerke ter snaha) trikrat pogosteje znajdejo v vlogi oskrbovalk kakor moški.

Model delovnih zahtev in resursov je tretja od teorij, na katerih temelji konceptualni model, ki je predstavljen v članku. Ta teorija pravi, da visoka stopnja resursov na delovnem mestu lahko pozitivno vpliva na blagostanje in počutje zaposlenih oskrbovalcev. Avtorji članka izpostavljajo, da oskrbovalca, ki poleg službenih zahtev dobi še oskrbovalne zahteve, to obremeni, vendar pa se to breme ublaži, če ima na voljo ustrezne resurse (npr. če ima na delovnem mestu podporo vodje, sodelavcev ali možnost koriščenja dopusta za oskrbo).

Zadnja od uporabljenih teorij je *ekološka teorija razvoja*, ki jo je razvil psiholog Bronfenbrenner. V njenem okviru je oskrba starejših predstavljena kot razvijajoč se

in spreminjajoč se proces, ki je odvisen od značilnosti oskrbovalca, oskrbovanca in konteksta, v katerem poteka.

Konceptualni model opisuje napovedovalce in izide povezane z oskrbovanjem starejših ter kaže, kako se oskrbovalne obveznosti zaposlenih oskrbovalcev prepletajo z njihovimi službenimi obveznostmi. Na to, ali bo posameznik prevzel vlogo oskrbovalca starejšega svojca, vplivajo številni dejavniki. V članku avtorji izpostavljajo individualne karakteristike oskrbovalcev (ženske, starejši posamezniki ter višje izobraženi posamezniki, verjetneje usklajujejo oskrbo z delom), (nacionalne) družinske politike, politike na ravni podjetij ter kulturna in družbena pričakovanja na delovnem mestu. Poleg družbenih in osebnih napovedovalcev ter napovedovalcev povezanih z delovnim mestom oskrbovalca ima vlogo napovedovalca tudi družina (odnosi znotraj družine, družinska sestava, značilnosti osebe, ki potrebuje oskrbo ter zaposlitveni status partnerja).

Nudenje neformalne oskrbe starejšim ima lahko pozitiven ali negativen vpliv na zaposlenega oskrbovalca. Ali bodo izidi oskrbovanja pozitivni ali negativni, je odvisno od razmerja med zahtevami (pričakovanja povezana z vlogo oskrbovalca in vlogo zaposlenega) ter resursi (čas, energija, denar), ki so oskrbovalcu na voljo. Raziskave kažejo, da zaposleni neformalni oskrbovalci pogosteje poročajo o depresiji, anksioznosti, občutkih krivde, o slabšem fizičnem zdravju ter so bolj nagnjeni k tveganemu vedenju (npr. pitje alkohola) in imajo pogosteje finančne težave. Skrb za svojca vpliva na oskrbovalčevo delovno uspešnost, prisotnost na delovnem mestu in njegov odnos do dela. Raziskovalci

opažajo tudi, da oskrbovalci pogosteje prej zapustijo trg delovne sile, se prej upokojijo, pogosteje pa tudi skrajšajo svoj delovni čas.

Avtorji članka so v konceptualni model vključili tudi posredovalce, ki (lahko) vplivajo na izide nudenja neformalne oskrbe pri zaposlenih oskrbovalcih. Za razliko od raziskav, ki konflikt med poklicnim in družinskim življenjem smatrajo kot izid oskrbovanja, ga avtorji tega članka v svoj konceptualni okvir umeščajo kot posredovalca med napovedovalci in izidi, kar pomeni, da konflikt med poklicnim in družinskim življenjem posreduje učinke napovedovalcev oskrbe starejših ter se pogosto kaže v negativnih izidih. Zaposleni oskrbovalci pogosteje poročajo o slabšem ravnovesju med poklicnim in družinskim življenjem predvsem v primerih, ko se obveznosti povezane z oskrbo starejših vmešajo v njihove službene obveznosti. Poleg konflikta med poklicnim in družinskim življenjem avtorji k posredovalcem prištevajo tudi motnje delovnega procesa oz. kariere, ki so povezani s tem, da morajo oskrbovalci pogosto prekiniti delovni proces ali kariero zaradi nepredvidljivih dogodkov povezanih z oskrbo starejših. Številni faktorji na različnih ravneh blažijo odnos med napovedovalci oskrbovanja in oskrbovalnimi izidi pri zaposlenih oskrbovalcih. Ti faktorji so npr. spol, oddaljenost, trajanje oskrbe, osebne značilnosti oskrbovalca in delovno okolje. Poleg tega lahko na blaženje negativnih izidov zaradi oskrbovanja pomembno vplivata tudi fleksibilnost in dobri podporni ukrepi oz. programi na ravni podjetij (npr. dopust za oskrbo starejših).

Pregled področja in konceptualni okvir, ki so ga razvili avtorji prikazanega članka,

kažeta na to, da bodo morali biti raziskovalci v prihodnje pozornejši na boljše vzorčenje pri raziskovanju. Poleg tega se kažejo potrebe po longitudinalnih, večstopenjskih, multidisciplinarnih raziskavah in celostnih pristopih na področju vpliva oskrbe starejših na plačano delo in obratno. Ker je družinska oskrba nepogrešljiv del dolgotrajne oskrbe, bo v prihodnosti ključnega pomena za vzdržnost sistema dolgotrajne oskrbe tudi sprejetje učinkovitih politik, ki bodo podpirale usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja zaposlenih neformalnih oskrbovalcev, tako na ravni podjetij kot na nacionalni ravni.

Tjaša Hudobivnik

Robert Bor, Carina Eriksen in Lizzie Quarterman (2019). Life after work: A Psychological guide to healthy retirement. New York: Routledge, 114 strani

VODNIK ZA ZDRAVO ŽIVLJENJE PO UPOKOJITVI

Avtor knjige, profesor Robert Bor, je psiholog in družinski terapevt, ki deluje kot svetovalni psiholog na več vodilnih šolah v Londonu, vodi seminarje za pripravo na upokožitev za delavce in je avtor več kot 150-ih člankov v strokovnih knjigah ter 20-ih knjig o psihološkem vplivu bolezni. Soavtorica, dr. Carina Eriksen, je svetovalna psihologinja za pare, družine, mlade in starejše, sodelavka BPS (British Psychological Society), akreditirana terapevtka v BABCP (British Association for Behavioural & Cognitive Psychotherapies) ter soavtorica in avtorica več psiholoških knjig. Lizzie Quarterman pa je samostojna pisateljica in urednica psiholoških knjig ter akademskih člankov.

V postmoderni družbi se z daljšanjem življenjske dobe podaljšuje tudi življenjsko obdobje po upokožitvi. Nanj se v času polnega zagona delovne aktivnosti ne misli, v zadnjih letih pred upokožitvijo pa se mu prav tako ne posveča dovolj pozornosti. Zaradi brezbriznega odnosa do upokožitve, na prehodu iz delovne dobe v življenje po upokožitvi nastopi stresna prelomnica. Njeni negativni vplivi se zaradi nepripravljenosti lahko kažejo v življenju po upokožitvi.

Avtorji v knjigi, ki jo sestavlja enajst poglavij, podajajo različne vidike življenja ljudi pred upokožitvijo ter obdelajo strah in ranljivost, ki sta povezana z upokožitvijo. Kot pozitivno misleči in uspešni strokovnjaki na področju priprav na upokožitev navajajo v vodniku številne kreativne predloge, kako koristno porabiti čas po upokožitvi, da bodo ljudje gledali na svoja prihajajoča leta z veseljem in navdušenjem bolj kot kadarkoli prej. Navajajo primere, da si nekateri ne predstavljajo življenja brez vsakodnevnega odhoda v službo. Pri takšnih velikokrat nastopi ob upokožitvi strah, da ne bodo več deležni podpore in ljubezni ter da ne bodo v življenju imeli več koristne vloge. Različna dejstva v povezavi z upokožitvijo so podkrepljena z resničnimi zgodbami in s študijami, s pomočjo katerih lahko upokožitev dojemamo ustrezneje, hkrati pa na podlagi rešenih primerov podajajo nasvete za kakovostno in zdravo življenje v upokožitvi.

Cilj knjige je spodbuditi upokožence, da razmišljajo o tem, kakšno življenje si želijo v prihodnje in pomagati pri tem. Z upokožitvijo namreč ni treba zaključiti svojega delovno aktivnega življenja, lahko je tudi nov začetek, morda za nove izzive